

Niekoľko otázok k waldorfskej škole

Slovenské deti onedlho opäť zasadnú do školských lavíc. Niektoré s radosťou, iné školu a učenie považujú za nutné zlo. Preto sa rodičia čoraz väčšmi zamýšľajú nad tým, akú školu by mali pre svojich potomkov zvoliť. Jednou z alternatív je aj waldorfská pedagogika.

Slovenské deti onedlho opäť zasadnú do školských lavíc. Niektoré s radosťou, iné školu a učenie považujú za nutné zlo. Preto sa rodičia čoraz väčšmi zamýšľajú nad tým, akú školu by mali pre svojich potomkov zvoliť. Jednou z alternatív je aj waldorfská pedagogika. Na Slovensku sa okolo nej strhla dosť búrlivá diskusia. Pozvali sme preto na rozhovor triedneho učiteľa bratislavskej waldorfskej školy Mariána Czéreho.

S Mariánom Czérem sa zhováral Peter Nedoroščík

Pomaly sa končia prázdniny, ako ste sa pripravili na nadchádzajúci školský rok?

– Ja osobne sa veľmi teším na témy, ktoré prichádzajú do úvahy pre siedmy ročník, v ktorom som triednym učiteľom. Naši siedmáci budú počas roka žiť veľkými objaviteľskými príbehmi renesancie a novoveku, v matematike zavedieme algebru a záporné čísla, budeme sa zaoberať perspektívou farieb a línií, fyziku z minulého roka rozšírime o mechaniku a začneme nový krásny predmet – chémiu, plnú pokusov, ale aj presných pozorovaní. Na začiatku augusta sme v Turčianskych Tepliciach absolvovali prípravný seminár k nasledujúcemu roku. Zaoberali sme sa štúdiom tém jednotlivých predmetov a pracovali sme na učebnom pláne. Pozvali sme si Briena Mastersa, waldorfského učiteľa a hudobníka z Londýna, ktorý prednášal o dejinách hudby. Hovorili sme aj o hodnotiacich postupoch na našej škole.

)

Znamená to, že svojich žiakov hodnotíte. Na základe čoho, ak nepoužívate známky? Píšu žiaci písomky a testy?

– Goethe vo svojom pedagogickom románe o Viliamovi Majstrovi hovorí: „Zaobchádzajte s človekom podľa toho, aký je, a on takým ostane. Zaobchádzajte s človekom podľa toho, akým môže byť, a on sa takým stane“. Žiaci sú denne konfrontovaní so svojou aktuálnou pozíciou, často si ju uvedomujú až príliš dobre. Otázkou je, ako vytvoriť prostredie, v ktorom sa môžu učiť a rásť smerom k svojmu potenciálu. Ako vytvoriť priestor pre ich slobodné hľadanie a experimentovanie v celom spektre schopností, ak neustálymi sondami chceme zistiť aktuálny stav? Túto otázku si kladieme v našom učiteľskom zbore často. Skutočne je pravda, že sa najmä v nižších ročníkoch snažíme eliminovať tlak, ktorý na žiakov pôsobí pri testovaní a známkovaní. Som presvedčený, že ak skúšame, aké vedomosti z učebnej látky má žiak v danom momente, získame detailnejšie poznatky o jeho schopnostiach a možnostiach, ale určite nezískame obraz o jeho celkovej individualite. Samozrejme nechcem bagatelizovať fakt, že žiaci majú mať rozsiahle poznanie sveta, do ktorého vrastajú. Poznatky však môžu byť trvalým obsahom človeka, len ak boli zdravo rozvinuté jeho základné schopnosti a zručnosti a ak boli poznatky sprístupnené z čo najširšieho uhla pohľadov. Moderný pedagogický pojem multiperspektivity pre waldorfských učiteľov znamená priblížiť témy v predmetoch všetkým zmyslom dieťaťa v súvislostiach s človekom, teda umožniť im získať osobnú

skúsenosť s týmito témami predtým, než dôjde k pojmovému upevneniu. Na tom je vystavané naše vyučovanie. Potom môžu byť žiaci aj testovaní a zvyčajne si poradia veľmi dobre. V našej škole používame písomnú formu skúšania a exaktnejšieho hodnotenia asi od piateho ročníka. Dovedy si v hodnotení dieťaťa úplne vystačíme s pozorovaním jeho fyzických a duševných prejavov, práce a spolupráce v triede.

V čom hlavne spočíva alternatívnosť waldorfského prístupu v porovnaní s tradičným vzdelávaním?

– Ak by som mal vybrať niektorý z hlavných znakov, tak je to prispôsobenie vyučovaných obsahov a foriem práce vývojovému obdobiu dieťaťa. Ak porozumieme zákonitostiam, ktoré súvisia s vekom našich žiakov, pomôže nám to primeraným spôsobom spracovať učebnú látku. A potom ju môžeme spoločne so žiakmi prežiť s objaviteľským nadšením. Princípy waldorfskej pedagogiky hovoria, že učebná látka nie je odťažitý celok, ktorý treba dostať do hláv žiakov. Je to skôr cvičenie pre rozvíjajúce sa schopnosti dieťaťa. Napríklad hudba so svojimi zákonitosťami melódie a rytmu sa môže stať kultiváciou schopnosti myslieť. Rovnako ako sledovanie nite a jej správneho uchopenia v rámci ručných prác. Napokon pre myšlienkové pochody máme často vypožičané rovnaké výrazy ako pre remeselné činnosti; uchopiť myšlienku, nadviazať či nestratiť ňu. Rytmický a hudobný pohyb je základ, ktorý využijeme na prípravu matematických pojmov násobkov, číselného radu či rovnováhy rovníc. Prísne vychádzame z toho, že všetko má v živote dieťaťa svoj čas napriek tomu, že žijeme v dynamickej, až uponáhľanej dobe.

V istom rozhovore tvrdíte, že vaša škola je dobrou voľbou pre tých rodičov, ktorí nechcú, aby ich deti chodili do školy orientovanej na výkon. Ale celá spoločnosť je orientovaná na výkon, ako sa potom v nej dokážu vaši absolventi uplatniť?

– Vnímame základné rozdelenie činností v škole na výkonové a procesné. Hoci sú i v našej škole obľúbené aktivity zamerané na výkon či súťaž s druhými aj sebou samým, snažíme sa vytvárať priestor najmä pre činnosti, kde je dostatok času na uvedomenie si procesu tvorby, na rozvíjanie schopnosti vnímať detail, na možnosti preskúmať svoju vlastnú cestu. Ak sa nám podarí prinášať denne učebnú látku v rôznych súvislostiach a aspektoch, výsledkom budú žiaci, ktorí sa síce časom ocitnú na iných typoch škôl, ale zväčša si odnesú základy pružného, tvorivého myslenia. A práve to im pomôže zorientovať sa a prispôbiť sa zmeneným podmienkam. Tak o tom hovoria skúsenosti z krajín s bohatšou waldorfskou históriou.

Vo svete sú waldorfské školy známejšie a rozšírenejšie ako u nás – aká je situácia v európskych krajinách?

– V súčasnosti je v Európe vyše 600 waldorfských škôl, najviac v Nemecku, Holandsku a škandinávskych krajinách. Zo susedných krajín ich je 23 v Maďarsku, 10 v Čechách, 10 v Rakúsku, 7 na Ukrajine. Veľký rozmach waldorfských škôl, ktorý nastal v 70-tych rokoch minulého storočia, súvisel v mnohých krajinách so sociálnymi hnutiami v oblasti občianskych práv a aktívnejšej účasti jednotlivca na správe štátu. Naopak, v totalitných krajinách sa waldorfským iniciatívam nedarí, prvé školy v postkomunistických krajinách vznikali až po politických zmenách.

Viete povedať, aký typ rodičov vyhľadáva vašu školu? Dá sa to nejakým spôsobom zovšeobecniť? Aké majú vzdelanie a povolanie?

– Pri vstupných rozhovoroch a zápise žiakov sa rodičov zvyčajne pýtame, prečo sa

rozhodli umiestniť svoje deti v našej škole. Zvyčajne je dôvodom to, že hľadajú iný vzdelávací systém, pretože majú negatívne skúsenosti s bežnou školou. Niektorí majú referencie od známych v zahraničí. Vo väčšine prípadov sú to rodičia, ktorí dlhodobo zvažovali voľbu školy, majú o rôznych školách dosť naštudované a vyžiadali si okrem stretnutí pred zápisom aj ďalšie konzultácie. Všeobecne majú naši rodičia prevažne vysokoškolské vzdelanie, nájdete medzi nimi IT špecialistov, lekárov, inžinierov, ale aj remeselníkov a mnohí sa zaoberajú umením, grafikou, divadlom či športom. Vo svete do waldorfských škôl chodili deti Helmuta Kohla, Hansa-Dietricha Genschera, Karl Otto Pöhla, Liv Ullmannovej, Ingmara Bergmana, Saula Bellowa a mnohých iných.

To sú vzdelaní a úspešní ľudia – prečo potom niektorí tvrdia, že waldorf je sekta?

– Rozhodne odmietame tvrdenie o sektárstve. Bolo by zrejme užitočné najprv definovať, čo je to sekta. Je to religionistický termín, od ktorého sa dnes upúšťa, lebo vo svojej nejednoznačnosti pod neho môže spadať akákoľvek cirkev (neomylnosť vodcu, udržiavanie členov), či nejedna biznis firma ako aj organizácie vybudované na veľmi odlišných princípoch. V otázke waldorfských škôl sa celý problém točí okolo námietky, či je alebo nie je škola budovaná na princípoch náboženskej organizácie. Potom by totiž musela patriť pod školy cirkevné, pokiaľ by to nemala byť „skrytá agenda školy“. Zakladateľ waldorfskej pedagogiky, Rudolf Steiner, bol rakúsky mysliteľ a pedagóg, ktorý žil na prelome 19. a 20. storočia a dal základy tzv. antropozofickému poznaniu sveta, z ktorého vychádza aj waldorfská pedagogika. Steinerova pedagogika je príznačný, jasne vymedzený systém, ktorého porozumenie si vyžaduje dlhodobé štúdium. Antropozofia však nie je náboženským smerom, je to snaha o celistvé poznanie sveta, ktoré okrem fyzického, zmyslovo vnímateľného sveta pripúšťa aj jeho spirituálny rozmer. Antropozofia a jej čiastkové poznatky sa v škole neobjavujú ako priamy vyučovací obsah. Iba napomáha učiteľovi k hlbšiemu pochopeniu dieťaťa. Preto sa waldorfská škola nemôže chápať ako svetonázorová.

Stretajú sa s podobnými obvineniami waldorfské školy aj inde vo svete?

– Všeobecne nie. Občas sa objavia výčitky najmä zo strany ortodoxných kruhov a tzv. skeptikov. Tí sa zväčša opierajú o medializované skúsenosti zopár nespokojných rodičov. Treba si uvedomiť fakt, že v 64 krajinách sveta pôsobí vyše tisíc škôl tohto typu, okolo dvetisíc predškolských zariadení a asi šesťsto liečebno-pedagogických zariadení a camphilov. Je to jedno z najväčších pedagogických hnutí na svete mimo mainstreamu. Je logické, že všetci nebudú spokojní. Sú rodičia, ktorí majú i negatívne skúsenosti a určite existujú aj menej kvalitné waldorfské školy a učitelia. Na druhej strane sa o waldorfskú pedagogiku pozitívne vyjadrujú odborníci z oblasti pedagogických vied. Z posledných štúdií spomeniem rozsiahlu prácu profesora Philipa Woodsa z University of West of England, ktorá bola prevedená na vzorke 21 škôl v Anglicku. V Nemecku štúdia profesora Christiana Pfeiffera z výskumného ústavu v Hanoveri. A napokon nová kniha profesora Joachima Bauera Intuitívna komunikácia a tajomstvo zrkadlových neurónov skúma dôsledky objavu tzv. zrkadlových neurónov a najnovších neurologických výskumov i pre oblasť pedagogiky, čo v mnohých ohľadoch úzko súvisí práve s metódami práce waldorfských škôl. Pravdou je, že waldorfská pedagogika nie je eklektickým modelom, ktorý by bral a prijímal čokoľvek, čo je práve „in“. Domnievame sa, že podstata detstva ako taká je konzervatívna veličina, ktorá sa v čase nemení veľmi rýchlo. Preto nie vždy považujeme moderné trendy aj za progresívne a

napomáhajúce vývinu dieťaťa. Mám na mysli napríklad v súčasnosti zavádzanú bezpodmienečnosť používania informačných technológií v celej šírke školskej dochádzky, snahy o predčasné zaťažovanie intelektuálnych schopností detí, tlak na domácu prípravu, ktorá často konkuruje času strávenému v škole.

Nebudú však potom absolventi waldorfských škôl intelektuálne pozadu?

– Rozvoj myšlienkových kompetencií žiakov považujeme za centrálny, no snažíme sa s problematikou rozvíjania intelektu pracovať prísne metodicky. Ak chce záhradník vyťahovať rastliny do výšky, nenaťahuje ich na škripec, ale kultivuje pôdu a dbá o pravidelné polievanie. Podobne aj rozvoj intelektu nemožno brať prvoplánovo. Preto namiesto neúmerného zadávania pracovných listov dbáme na zdravé celostné rozvíjanie všetkých nižších, elementárnych zručností, schopností, návykov a kompetencií. Bohatý citový život, kultivácia pohybu a čo najviac priamych skúseností s učebnou látkou. To všetko sa deje v súvislosti s vekom žiakov. Preto môžu byť waldorfské školy voľbou, ktorá bude priťahovať rodičov a vyhovovať ich deťom.

Prvá waldorfská škola vznikla v roku 1919 v Stuttgarte pre deti pracovníkov cigaretovej továrne Waldorf Astoria. Založil ju Emil Molt, vtedajší riaditeľ továrne, ktorý sa inšpiroval prednáškami Rudolfa Steinera o budovaní spoločnosti na základe sociálnej trojčlennosti. Po krátkom čase sa tento typ pedagogiky rozšíril do ďalších krajín Európy a sveta. Waldorfské školy si za svoj cieľ kladú celostnú výchovu dieťaťa a učebný plán je tvorený v rovnováhe poznávacích predmetov, umeleckých a praktických aktivít. Ten predstavuje základný rámec pre prácu učiteľa s triedou. Medzi základné atribúty tejto pedagogiky patrí práca s rytmom a opakovaním, centrálné postavenie dieťaťa pri tvorbe učebného plánu v závislosti od jeho vývinových období, vysoká autonómia tzv. triednych učiteľov, ktorý dlhodobo vedú triedu, absencia známok a klasických učebníc či dôraz na estetiku v tvorbe priestorov a vedení zošitov. Na Slovensku v súčasnosti jediná waldorfská škola funguje od roku 2001 v Bratislave.

Marián Czére
PETER NEDOROŠČÍK